

Кордонська Анна Русланівна
студентка гр. ФФМ-21, ФФО, ЗУНУ, м Тернопіль
Науковий керівник: д. е. н., професор Лободіна З. М.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАКТИКИ ФОРМУВАННЯ І ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Державний бюджет є складним економічним і суспільним явищем. Історично державний бюджет, як бюджет державної влади, має тривалу історію і обов'язково присутній в кожній країні. Необхідність державного бюджету зумовлена тим, що він є центральною складовою державних фінансів, їх фінансовою базою; це - фінансовий план країни розвитку країни. Без такого централізованого фонду, яким є державний бюджет, не можливе виконання державою своїх функцій. Державний бюджет складає фінансове забезпечення функцій держави. Однією з особливостей державного бюджету є те, що він має силу закону.

У суспільстві й в економіці державний бюджет відіграє надзвичайно велику роль, яка має різновекторні аспекти: державний бюджет - головний фінансовий план країни; з державного бюджету відбувається фінансування найважливіших державних потреб і потреб населення; державний бюджет виступає інструментом перерозподілу валового внутрішнього продукту і національного доходу країни; державний бюджет є засобом вирішення регіональних проблем і джерелом забезпечення регіонального розвитку.

Особлива роль і місце у бюджетній системі державного бюджету передбачає специфіку його формування та використання. Склад доходів і видатків Державного бюджету України має певні особливості, що визначено у Бюджетному кодексі України. Встановлений порядок розподілу доходів у бюджетній системі гарантує державі стабільне і у повному обсязі наповнення державної скарбниці, а також здійснення запланованих видатків. Загалом у Державному бюджеті України протягом 2016-2020 рр. зосереджувалося близько 3/4 доходів бюджетної системи (без міжбюджетних трансфертів) і 60-77% видатків бюджетної системи. Основу доходів державного бюджету складають податкові надходження – у 2020 р. їх було майже 80%; серед них найбільше фіскальне значення мають ПДВ, акцизний податок, податок на прибуток підприємств, ПДФО.

Доходна база Державного бюджету України потребує подальшого зміцнення, яке можна досягти головним чином не за рахунок збільшення ставок податків, а кращого адміністрування існуючих, проведення постійного контролю і моніторингу за процесом сплати податків і зборів, налагодження дружніх відносин між податковими органами і платниками, активізації роз'яснювальної роботи серед платників, пропаганди високої податкової культури як основи патріотизму громадян.

У складі видатків Державного бюджету України передбачено видатки, які не фінансуються з інших бюджетів, це: на виконання загальнодержавних функцій - утримання вищих органів влади і управління, громадський порядок,

безпеку та судову владу, оборону та обслуговування державного боргу, видатки пов'язані із міжнародною діяльністю країни. Крім того, з держбюджету надаються трансферти місцевим бюджетам.

На видаткову частину Державного бюджету України вже протягом восьми років має вплив такий зовнішній чинник, як триваючі військові дії на Сході країни і необхідність нарощування військових видатків. У 2020 р. додався ще один несприятливий чинник – це розгортання пандемії коронавірусу і запровадження локдауну.

З метою оптимізації видатків необхідно, на нашу думку, зробити перегляд напрямків використання бюджетних коштів та скоротити або відмовитися від окремих видатків, які мають непродуктивний характер. Звичайно, що мова йде про непропорційно «роздуті» управлінські видатки. Поряд з цим недофінансованими залишаються видатки на оборону, частка яких у структурі видаткової частини державного бюджету дещо зменшилася. В умовах загострення військової ситуації на Сході країни вкрай необхідно нарощувати видатки на оборону.

Актуальним питанням залишається підвищення рівня оплати праці медичним працівникам, особливо в умовах триваючої пандемії коронавірусу. Потребують також збільшення видатки на утримання лікувальних закладів також в контексті необхідності подолання пандемії.

Достатньо обтяжливими для бюджету є видатки на обслуговування державного боргу. Ці видатки вимагають проведення постійного спостереження та контролю. Для ефективного управління процесом обслуговування державного боргу доцільно змінювати його структуру в напрямку збільшення частки внутрішніх запозичень. Адже тривале перевищення зовнішніх запозичень гальмує розвиток вітчизняного фінансового ринку, свідчить про недовіру українських інвесторів до державних інституцій.

Суттєвою структурною проблемою Державного бюджету України є невисокий рівень капітальних видатків, що характеризує його як бюджет «проїдання», а не бюджет розвитку. Зазначена проблема не є новою і вимагає проведення системних змін і заходів в напрямку переорієнтації бюджетних ресурсів на цілі інвестування, проведення капітального ремонту, модернізацію, реконструкцію та інші цілі розвитку всіх сфер економіки.

Виконання державного бюджету потребує вдосконалення бюджетного процесу, в частині покращення виконавської дисципліни у фінансових органах, які здійснюють обслуговування державного бюджету, адже з року в рік спостерігається стабільне невиконання окремих груп доходів і видатків. Крім того, необхідно покращувати бюджетне планування.

Для того щоб підтримувати стабільність державного бюджету необхідно шукати шляхи виходу із несприятливих обставин, вдосконалювати формування та виконання державного бюджету, запроваджувати новітні підходи, які дадуть змогу протистояти новим зовнішнім і внутрішнім загрозам.

Одним з таких методів є програмно-цільовий метод, що передбачає складання бюджетних програм. В бюджетних програмах зазначаються певні цілі, яких треба досягнути за допомогою використання бюджетних коштів. Важливо, що ПЦМ дає можливість практично застосовувати середньострокове бюджетне планування. Крім того, створює підставу для проведення постійного моніторингу та контролю за використанням бюджетних коштів. Ще однією позитивною характеристикою застосування ПЦМ є можливість досягти більшої прозорості у бюджетному процесі і залучити до нього широкі верстви громадськості і населення.

Підвищення ефективності використання ресурсів державного бюджету можна досягти шляхом вдосконалення програмно-цільового методу планування через обґрунтування показників бюджетних програм. Досить розповсюдженим недоліком сучасної практики застосування ПЦМ є його формальний характер, як щодо державного, так і місцевих бюджетів.

В умовах демократизації українського суспільства вдосконалення практики формування і виконання Державного бюджету України обов'язково повинно проходити в напрямку створення більшої прозорості процесу функціонування держбюджету та залучення широких верств громадськості до цього процесу. Міжнародні організації рекомендують уряду України: покращувати якість бюджетних документів, регулярно представляти Громадський бюджет, публікувати піврічний звіт та підвищувати ступінь участі громадськості у бюджетному процесі.

У процесі проведення обговорення доречно застосовувати доступні і зрозумілі форми представлення інформації про державний бюджет, які дають можливість зрозуміти зміст інформації та зробити певні висновки на підставі цього. Таким інструментом подання інформації є інфографіка – графічний спосіб представлення бюджетної інформації, який дає змогу швидко та доступно довести до користувача складні дані щодо формування і використання бюджету.

Одним з центральних питань, які стосуються задоволення потреб населення за рахунок коштів державного бюджету, є дотримання принципу гендерної рівності. Найважливішими проявами даного принципу у бюджетній сфері повинно бути забезпечення здійснення видатків з бюджету на однакових засадах для всіх груп населення. Крім того, принцип гендерної рівності у бюджетній сфері передбачає надання усім групам населення рівних можливостей щодо контролю формування та використання бюджетних коштів. Для того, щоб гендерне бюджетування набуло поширення в Україні, необхідно щоб використання даного принципу було закріплено у Бюджетному кодексі України.

Реалізація запропонованих заходів, на наш погляд, дасть змогу покращити процес формування та виконання Державного бюджету України.